

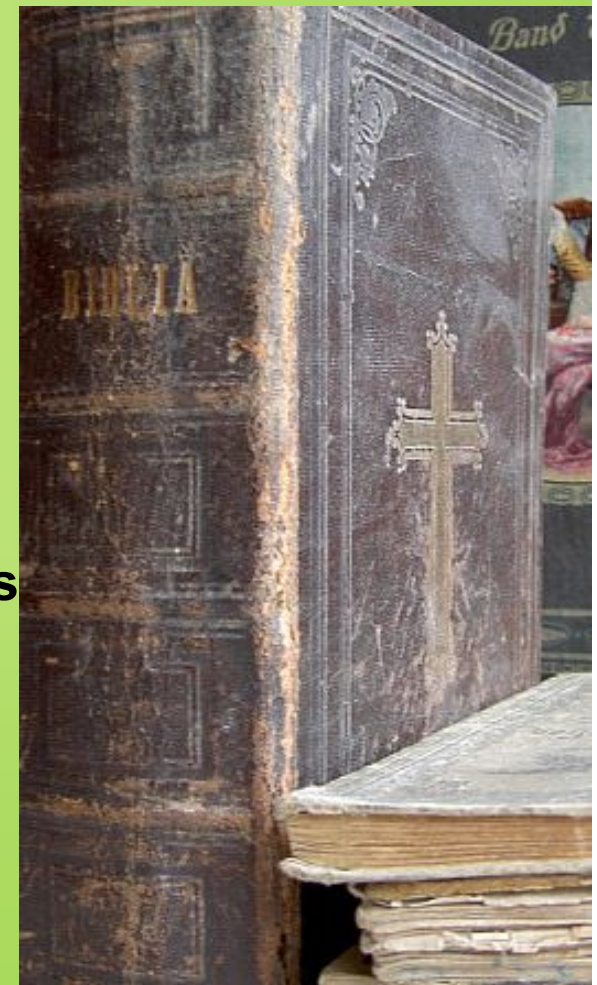
***A FOGLALKOZÁSI MEGBETEGEDÉSEK,
A FOGLALKOZÁS-ORVOSTAN
ÉS A MUNKAHIGIÉNÉ NEMZETKÖZI
ÉS MAGYARORSZÁGI TÖRTÉNETE***

Dr Balogh Sándor Ph. D
Országos Alapellátási Intézet
Budapest, 2007. szeptember 10.

**Az első munkabiztonsági előírást
valószínűleg a Bibliában találjuk:**

***„Ha új házat építesz, házfedeledre
korlátot csinálj, hogy vérrel ne
terheld a te házadat, ha valaki
leesik arról.”***

Szent Biblia – Mózes V. Könyve I. rész 8. vers

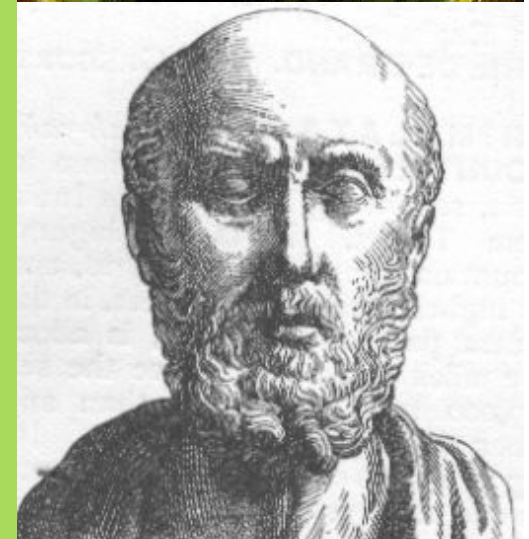
-Az orvos-történelem legősibb „bonclelete” a silicosisos tüdő. (Egyiptomi sírokból.)

- Reneszánsz kiemelkedő orvosai – Villanovanus és a német Agricola – megfigyelték, hogy bizonyos foglalkozási ágak művelői között egy-egy meghatározott kórkép gyakrabban fordul elő.

- Bizonyos, hogy a Kr. e. 460-ban született Hippokratész, a modern orvostudomány atyja volt az első orvos, aki a táplálkozás és a klíma mellett megfigyelte a betegségek előidézésében a foglalkozás jelentőségét.

- Az ipari orvostudományt Bernardino Ramazzini alapozta meg: Páduában és Modenában 1700-ban „De morbis artificum diatriba” címen könyvet adott közre.

- A betegség és a szegénység viszonyának vizsgálata mellett maró, irritáló vegyi anyagok, porok és fémek egészségkárosító veszélyeit írta le.

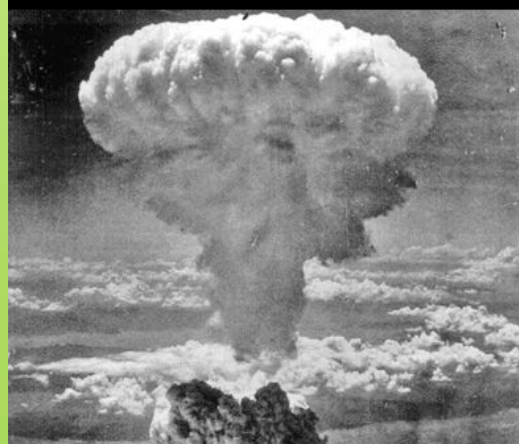

- Alapvetően befolyásolta a munkaegészségügy (és ezen belül a foglalkozás-egészségügy) fejlődését a 19. századi ipari forradalom az ipari üzemekben és bányákban.
- 1842-ben Chadwick „A dolgozó népesség egészségügyi helyzete Nagy Britanniában” címmel adott közre egy átfogó elemzést.
- Míg a nemesek átlagosan 43, a kereskedők 30, addig a munkások csak 22 évig éltek.
- A foglalkozás-egészségügyet a 19. század közepéig a kuratív tevékenység jellemzi.
- Angliában már 1819-ben, Poroszországban és Ausztriában 1845-ben törvénnyel rendelték el az ún. „gyógyvizsgálatot” a munkásság munkakörülményeinek megjavítása érdekében.

-A foglalkozás-egészségügy fejlődésének újabb nagy lökést a II. világháború adott.

- A háború ipari és fegyveres erőinek óriási „munkaerő szükséglete” révén segítette elő a fejlődést; a nagy munkaerő-szükséglet az újjáépítés, majd a hidegháború korszakában (a hadiipar fejlesztéséhez kapcsolódva) hosszabb időn át megmaradt.

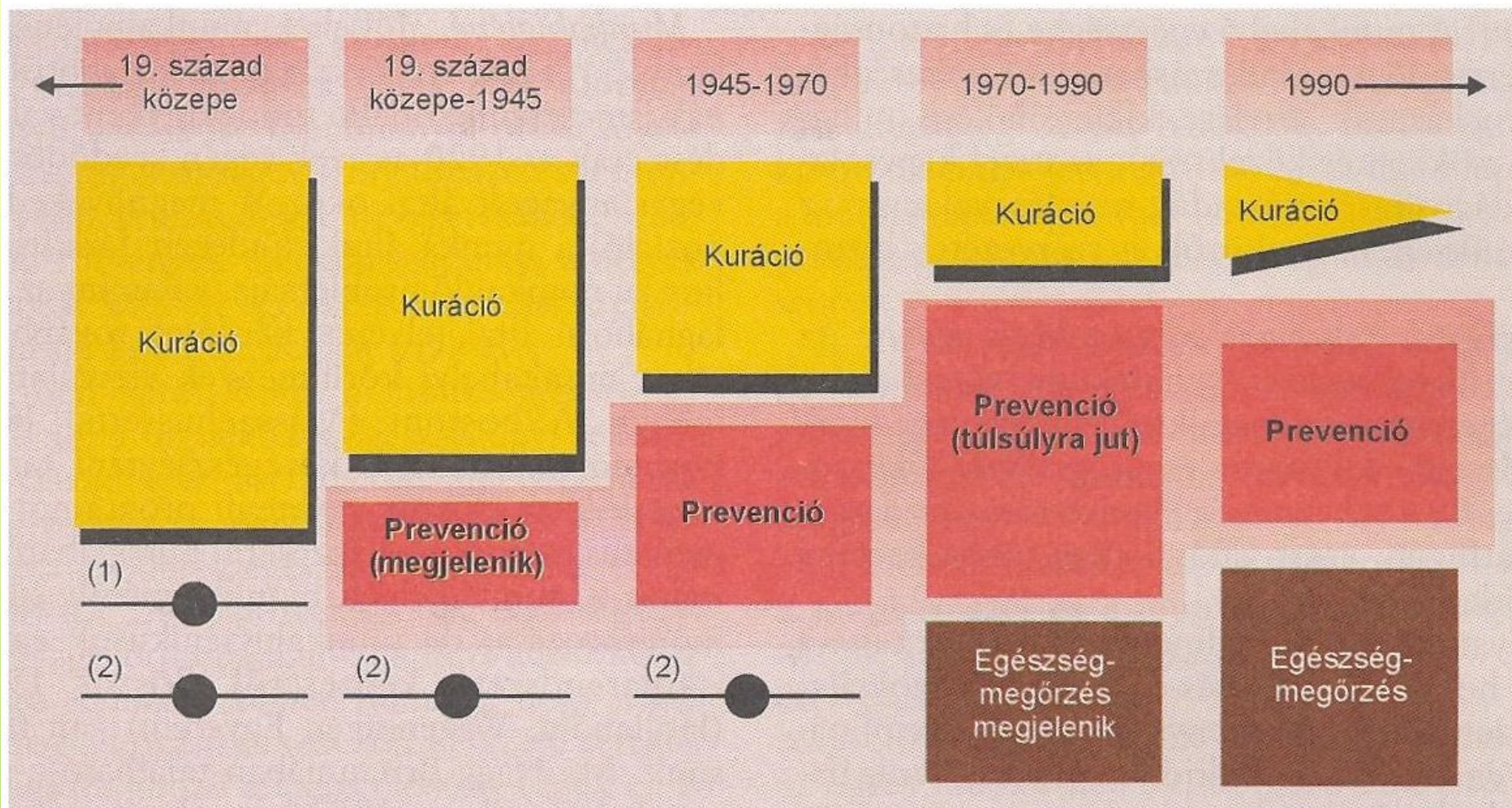

A primer prevenció, azaz a munkahelyen a veszélyforrásoknál történő védelem, a kockázatbecslés és –kezelés elvei felvételre kerülnek az Európai Gazdasági Közösség (ma: Európai Unió) törvényhozásába, az 1989. június 12-én kiadott 89/391/EGK számú Tanácsi Irányelvbe, amely a dolgozók egészségének és biztonságának javítását elősegítő intézkedések bevezetését szorgalmazza.

- A minimális egészségi és biztonsági követelmények a munkahelyen
a Tanács 89/654/EGK irányelve
- A munkaeszközzel kapcsolatos egészségi és biztonsági követelmények
a Tanács 89/655/EGK irányelve
- Az egyéni védőeszközök használata a Tanács 89/656/EGK irányelve
- Nehéz terhek kézi mozgatása, hát- és derékfájás megelőzése
a Tanács 90/269/EGK irányelve
- Képernyős munkahelyek egészségi és biztonsági követelményei
a Tanács 90/270/EGK irányelve
- Rákkeltő expozíció a munkahelyen a Tanács 90/394/EGK irányelve

- Időszakos és mozgó munkahelyek egészségi és biztonsági követelményei a Tanács 92/57/EGK irányelve
- Egészségi és biztonsági jelzések munkavégzés közben a Tanács 92/58/EGK irányelve
- A terhes nők védelme a munkahelyen a Tanács 92/85/EGK irányelve
- A fúrásos ásványbányászat a Tanács 92/91/EGK irányelve
- A külszíni és felszín alatti ásványbányászat a Tanács 92/104/EGK irányelve
- A hajófedélzeti halászattal kapcsolatos egészségi és biztonsági kérdések a Tanács 93/103/EGK irányelve

- Az alapirányelv lefekteti az elvet, a munkások egészségéről és biztonságáról: a munkahelyen a munkával kapcsolatos minden vonatkozásban a munkaadó köteles gondoskodni
- A munkahelyi egészségbe és biztonságba beleértendő a foglalkozási eredetű egészségkárosító kockázatok kezelése, kiküszöbölése (nullára való csökkentés közelítése), az ezzel kapcsolatos felvilágosítás, tanácsadás, nevelés, valamint az ehhez szükséges – eszközök és szervezetek biztosítása.
- A direktíva felsorolja a megelőzés elveit.

1. ábra. A foglalkozás-egészségügy történeti fejlődése. A 19. század közepéig a tevékenység csaknem kizárólag kuratív volt. A következő 100 évben felismerték a prevenció jelentőségét, amely 1945 és 1970 között már meghatározó szerepet kapott. 1970–1990 között a prevenció a fejlett iparosodott országokban túlsúlyra jut, a kuratív munka aránya csökken, és megjelenik a munkahelyeken az egészségmegőrzés. 1990 után a kuratív tevékenység folyamatosan háttérbe szorul, a prevenció mellett alapvető jelentőségű az egészségmegőrzés. (1): prevenció; (2): egészségmegőrzés

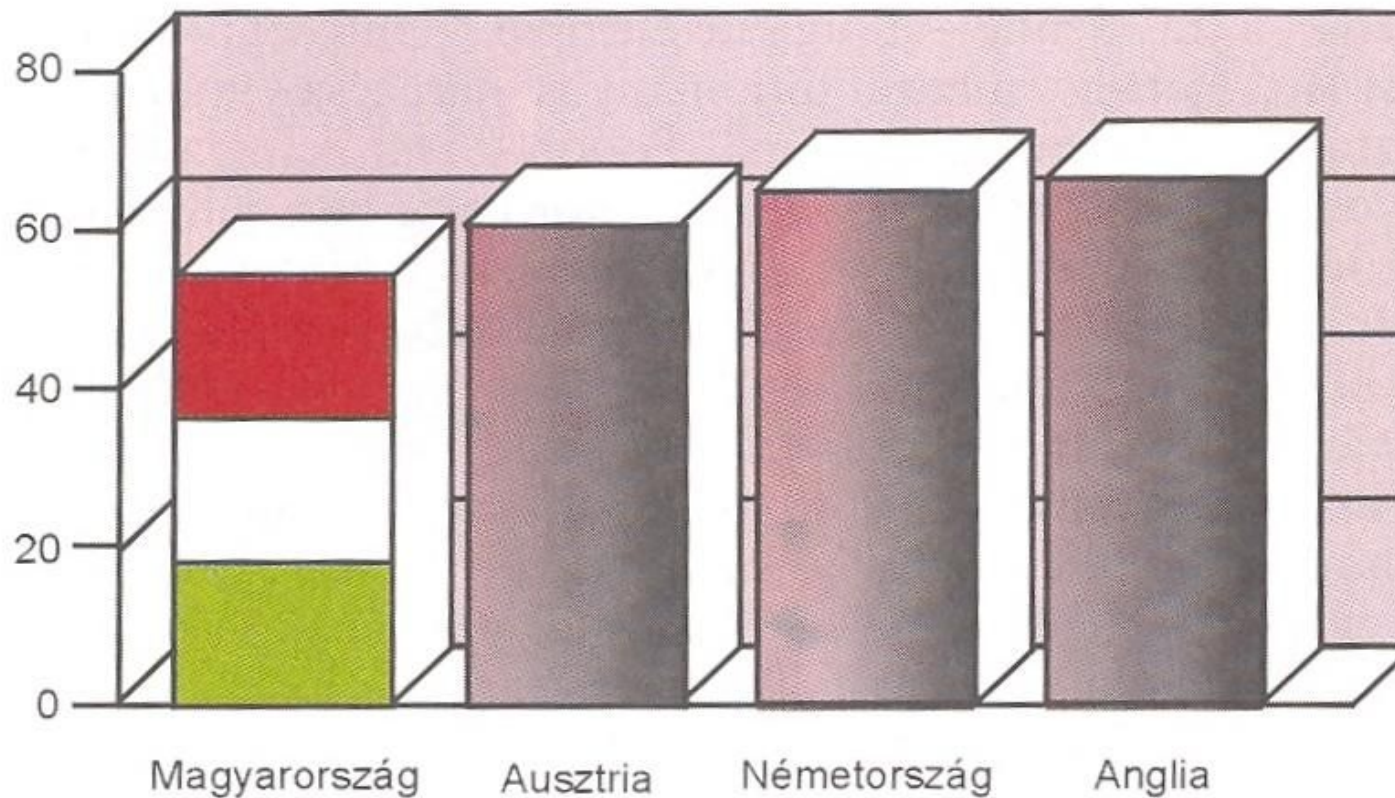
Magyarország

- A magyar munkaegészségügy gyökerei államalapító királyunk, Szent István koráig nyúlnak vissza. A *Ius Regale* (1030) a magyar bányajog alapvető feladatát határozta meg: megteremtette a bányászatban dolgozók (a középkori „bányapolgárok”) biztonságos foglalkoztatásának lehetőségét.
- 1240-ben Selmecebányán bányakórház működött.

- A 15. században a bányatárs-pénztárak már úgy működnek, hogy nemcsak a betegeket segítik, hanem saját orvost is alkalmaznak.
- A 16. század elején ezek a pénztárak szorgalmazzák a bányászok rendszeres orvosi vizsgálatát; 1547-től azután a bányáorvosok orvosi szolgálata már pontosan nyomon követhető, s közülük kerültek ki az iparegészségügy első úttörői.
- A magyar egyetem orvosi karral való kiegészítése (1769) előbb Nagyszombaton majd Budán, később Pesten újabb fejezetet nyitott az iparegészségüggyel foglalkozó hazai irodalomban – Vadovich György, Riedl József, Huszár Mózes, Rupp Nepomuk János, Jacobovicz Móricz, Soltész János nevét kell megemlíteni.
- 1824-ben jelent meg Pesten Huszár Mózes „Az ólom okozta bélgörcsökről” című monográfiája.

- Az iparegészségügy első tudományos orvosi fórumát az 1885-ben rendezett országos orvosi és közegészségügyi kongresszuson biztosította, ahol a hazai ipari orvostan külön szekcióban mutatta be és vitatta meg eredményeit, problémáit.
- A hazai közegészségügy kiemelkedő egyéniségei közül szinte mindenki foglalkozott az iparegészségügy elvi és gyakorlati kérdéseivel. – Markusovszky Lajos, Müller Kálmán, Fodor József (1843-1901), Rózsahegyi Aladár nevét kell megemlíteni.
- A „Királyi József Műegyetemen” bevezették az egészségtan oktatását, amelyen belül az ipari egészségtan előadásait a budapesti orvosegyetem közegészségtan professzora, Fodor József tartotta.
- Benne – a higiéné európai jelentőségű kutatójában – a hazai tudományos iparegészségtan megalapozóját tiszteljük.

2. ábra. Hasonló foglalkozású (államférfiak, ügyvédek, orvosok, írók, tanárok, tanítók) átlagos életkora a 19. században Magyarországon, Ausztriában, Németországban, Angliában (Fodor József. Természettudományi Közlöny, 1885)

Az 1927-ben, az Országos munkás-betegségélyező és a Balesetbiztosító Pénztár feladatkörét az akkor megszervezett Országos Munkabiztosító Intézet kapta meg.

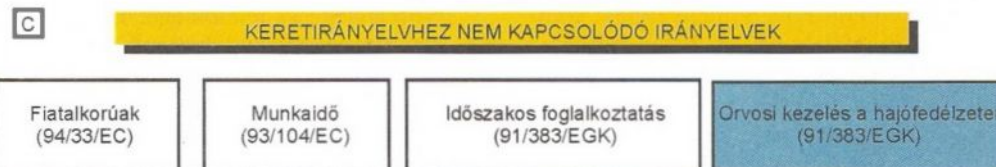
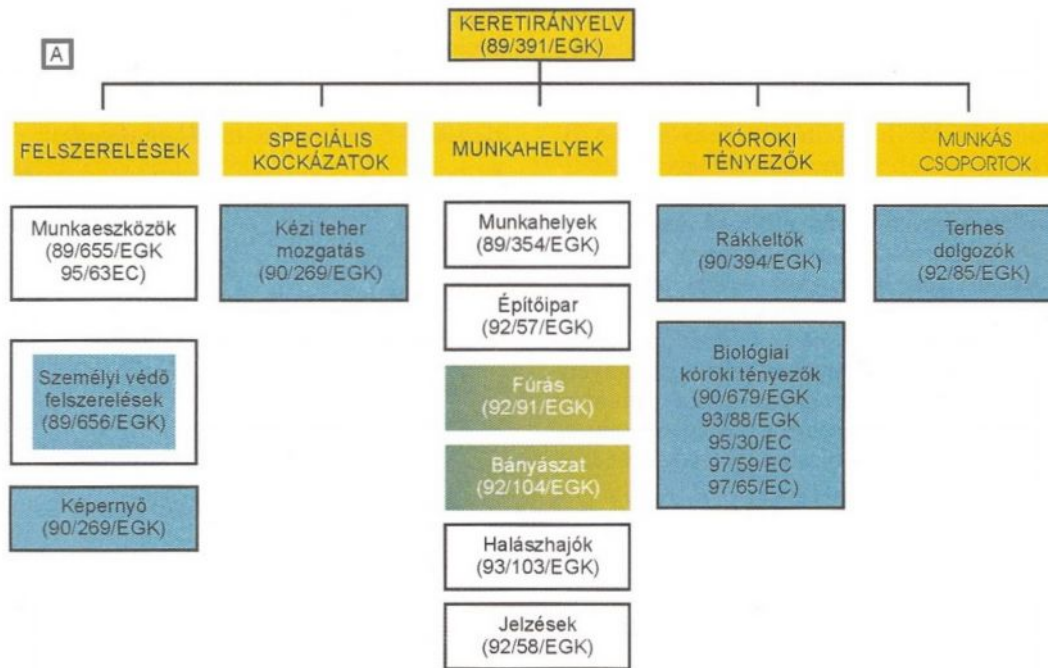
Üzem-egészségügyi szolgálatot kellett szervezni minden olyan

- a) bánya-, kohó, vegy- és élelmiszer-ipari üzemben, illetve üzemi telephelyen, valamint építkezésnél, ahol legalább 300,
- b) vasipari üzemben, illetve telephelyen, ahol legalább 400,
- c) egyéb üzemben, illetve üzemi telephelyen, állami gazdaság és mezőgazdasági termelőszövetkezet olyan üzemegységében, illetve telephelyén, ahol legalább 500 dolgozót foglalkoztattak.

Főfoglalkozású üzemi orvost kellett alkalmazni

- az „a” csoportba tartozó üzemeknél 1200 dolgozóként;
- a „b” csoportba tartozó üzemeknél 1400 dolgozóként;
- a „c” csoportba tartozó üzemeknél 1600-1800 dolgozóként.

A foglalkozási megbetegedésekben szenvedők vagy arra gyanús betegek kivizsgálását és ellátását az üzem-egészségügyi szolgálatok, az üzemi szakrendelések, illetve szakmailag indokolt esetekben az egész országra kiterjedően az Országos Munka- és Üzem-egészségügyi Intézet járóbeteg-szakrendelése és fekvőbeteg-osztálya szolgáltatta.

3A–C ábra. A munkahelyi egészség és biztonság szabályozási rendszere az Európai Unióban. A: 89/391/EGK keretirányelv és a hozzá tartozó tanácsi irányelvek. B: 80/1107/EGK keretirányelv és a hozzá rendelt irányelvek. C: keretirányelvhez nem kapcsolódó irányelvek

Szolgálatok, szolgáltatások

Munkabiztonsági szolgálat ma

A munkáltató a munkaügyi miniszter rendeltében meghatározott veszélyességi osztályhoz, munkavállalói létszámhoz igazodóan, a rendeletben megjelölt időtartamra és képesítési feltételekkel köteles munkavédelmi szakképesítéssel rendelkező személyt foglalkoztatni az egészséget nem veszélyeztető és biztonságos munkavégzés munkáltatói feladatainak teljesítése érdekében.

Munkahigiénés szolgálat, szolgáltatás

Ma már általában térítés ellenében – az ÁNTSZ nyújtja; néhány privát munkahigiénés szolgálat is működik az országban (részletesen lásd: IV. IX. rész). A munkahigiénét országos szinten szakmailag az OKK-OMFI irányítja.

Foglalkozás-egészségügyi szolgálat

Az üzemegészségügy szerkezeti átalakítása – csakúgy, mint a később bemutatásra kerülő működési átalakítása – elveiben az ILO 161-es konvencióján, az Európai Közösség 89/391-es tanácsi irányelvén, valamint a munkavédelemről szóló 1993. évi XCIII. törvényen nyugszik.

A foglalkozás-egészségügy szervezeti felépítése

A kormány 89/1995. (VII. 14.) számú rendeletében meghatározott szolgálatok révén biztosítható. A foglalkozás-egészségügy alapszolgáltatókból, szakellátó helyekből és az országos szintből (OKK-OMFI, szakfelügyelet, szakmai kollégium) épül fel.

Alapszolgálat:

A foglalkozásegészségi osztály esetén 1000,

B foglalkozásegészségi osztály esetén 1200,

C foglalkozásegészségi osztály esetén 1500,

D foglalkozásegészségi osztály esetén 2000

munkavállalót láthat el egy alapszolgálat.

Az üzemegészségügy
átalakítása
foglalkozás-egészségüggyé

A 161-es ILO-Egyezményből az alábbiakat emeljük ki:

„a foglalkozás-egészségügyi szolgálat” kifejezés olyan szolgálatot jelent, amelyet elsősorban megelőzési feladatokkal bíznak meg, és amely felelős a munkáltató, a dolgozók és vállalati képviselőik tanácsadásáért a következő területeken:

- a) az olyan biztonságos és egészséges munkakörnyezet létrehozásának és fenntartásának követelményei, amely elősegíti az optimális testi és szellemi képesség megőrzését a munkában;
- b) a munka adaptálása a dolgozók képességeihez, testi és szellemi egészségi állapotuknak megfelelően.

A munkáltatónak tehát valamennyi munkavállalójára kiterjedően kell foglalkozás-egészségügyi szolgáltatást biztosítani.

Törvényi szabályozás

Az 1997. évi CLIV. törvény összegzi:

„55. § A foglalkozás-egészségügy feladata, hogy

- a) a munkahigiéné által feltárt adatokat elemezze
- b) kidolgozza a foglalkozási megbetegedések korai felismerésére alkalmas eljárásokat,
- c) meghatározza a munkavállaló munkavégzéssel kapcsolatos összmegterhelését;
- d) a munkavállaló orvosi vizsgálatával megállapítsa annak terhelhetőségét;
- e) meghatározza az alkalmassági vizsgálatok gyakoriságát;
- f) a munkavállalót a munkakör ellátására alkalmasnak, vagy alkalmatlannak minősítse;
- g) fokozott figyelmet fordítson a fiatalok, a nők, a terhes nők, a szoptató anyák, az időskorúak, az idült betegek, a fogyatékosok egészségi állapotának ellenőrzésére munkavégzésük során;
- h) A megváltozott munkaképességű személyek foglalkozási rehabilitációját kezdeményezze.

Az 1993. évi XCIII. törvény a munkavédelemről

1. Munkavédelmi üzembe helyezés. Meg kell ítélni, hogy milyen (fizikai, kémiai, biológiai, pszichoszociális, ergonómiai) kóroki tényezők megjelenésével kell számolni. Meg kell ítélni a várható kockázatok mértékét.
2. Munkahely, egyéni védőeszköz, munkaeszköz, technológiai alkalmazás.
3. A munkafolyamat, a technológia, a munkaeszköz, az anyag megválasztása – az alapszolgáltatást nyújtó foglalkozás-egészségügyi szolgálat tanácsot ad.
4. Veszélyes munkafolyamatoknál, károsító hatásuk csökkentésére, a foglalkozás-egészségügyi szolgálat közreműködik.
5. A munkavállaló veszélyforrás hatásáról a szolgálat javaslatot tesz, tanácsot ad a munkáltatónak.

6. A munkahelyi elsősegélynyújtás tárgyi, személyi és szervezési feltételeinek megteremtése:

- Kiképzett elsősegélynyújtónak jelen kell lennie.
- Minden munkavállalónak ismernie kell az elsősegély-nyújtási szabályokat
- Minden munkahelyen speciális elsősegélynyújtó felszerelést kell tartani.

7. Munkaköri alkalmassági- és záró vizsgálatot a munkáltatónak kell kérnie.

- A munkáltatónak a foglalkozás-egészségügyi orvos rendelkezésére kell bocsátania a munkavállaló munkavégzésére és a munkakörnyezetére vonatkozó adatokat.
- A munkáltatónak – a foglalkozás-egészségügyi orvos segítségével – írásban kell rögzítenie a vizsgálatokkal kapcsolatos feladatait.

Alapszolgálatok feladatai, tevékenysége:

Az alapszolgálatok feladataik egy részét az orvosi rendelőben (jelen esetben a foglalkozás-egészségügyi orvosi rendelőben), más részét a rendelőn kívül (üzemekben, intézményekben, egyéb gazdálkodó szervezeteknél) helyszíni vizsgálódás, felvilágosítás stb. során végzik

A foglalkozás-egészségügyi alapszolgálat elsősorban preventív tevékenységet végez.

Az alapszolgálatás egyik legfontosabb és legnehezebben megoldható feladata, hogy eleget tegyen a foglalkozás-egészségügy multidiszciplináris jellegéből eredő elvárásoknak.

Önállóan végzendő feladatok:

1. a munkaköri alkalmassági vizsgálatok végzése;
2. a foglalkozási megbetegedések, fokozott expozíciós esetek kivizsgálása;
3. a munkavégzés és a munkakörnyezet egészségkárosító hatásainak, kockázatainak vizsgálata;
4. az egyéni védőeszközökkel kapcsolatos tanácsadás;
5. a munkavállalók munkakörülményeivel kapcsolatos felvilágosítás
6. a munkahelyek kémiai biztonságát érintő feladatok;
7. az egészséget, biztonságot érintő felvilágosítás;
8. a munkakörhöz kötött védőoltásokkal kapcsolatos feladatok;
9. a krónikus betegek megelőző gondozása;
10. az 1. és 2. csoportú közúti járművezetők egészségi alkalmassági vizsgálata.

Közreműködőként ellátandó feladatok:

1. Közreműködés a munkahelyi veszélyforrások feltárásában
2. Közreműködés foglalkozás-egészségügyi, fiziológiai, ergonómiai és higiénés feladatok megoldásában
3. Az elsősegélynyújtásban és a sürgős orvosi ellátás megszervezésében közreműködés
4. Közreműködik a foglalkozási rehabilitációban
5. Közreműködés a munkáltató katasztrófaregelőző, -elhárító, -felszámoló és az előidézett károsodások rehabilitációs tervének kidolgozásában

Foglalkozás-egészségügyi szakellátó helyek szolgáltatása

- a) a munkaköri alkalmasság másodfokon történő elbírálása
- b) a kézi lőfegyverek, lőszeres, gáz- és riasztófegyverek megszerzésével és tartásával kapcsolatos egészségi alkalmasság másodfokon történő elbírálása
- c) munkanélküliek beiskolázás előtti és a munkaközvetítés előkészítése keretében történő szakmai alkalmasság vizsgálata
- d) közmunkát végzők munkaköri alkalmassági vizsgálata
- e) szakellátás nyújtása foglalkozási megbetegedéssel, vagy annak gyanújával beutaltak számára
- f) a szakképzést folytató intézmények tanulóinak és a felsőoktatási intézmények hallgatóinak külön jogszabály szerinti szakmai alkalmasság vizsgálata

- g) a megváltozott munkaképességű munkanélküliek foglalkoztathatóságával kapcsolatos szakvéleményezés a munkaügyi központok számára
- h) az egyéni és társas egészségügyi vállalkozók egészségügyi tevékenységre való alkalmasságának külön jogszabályban előírtak szerint történő elbírálása